

Frans De Maegd

140 jaar geleden, van 18 maart tot 28 mei 1871

De Commune van Parijs, de eerste socialistische staat

Hoe het begon

Op 18 maart 1871 neemt de Nationale Garde, na een korte opstand, de macht in Parijs.

De opstand en de overwinning van de Parijzenaars zijn het resultaat van de capitulatie van de Franse regering in de Duits-Franse oorlog van 1870-1871. Daarnaast zijn ze het resultaat van de strijd die de arbeidersklasse in Frankrijk voerde in alle revoluties en opstanden sinds de grote Franse Revolutie van 1789. In al die revoluties en opstanden knapte het volk het “vuile” werk op voor de burgerij of fracties ervan maar het werd daarna beloond met nog meer onderdrukking en nog meer uitbuiting, dit in een land waar het kapitalisme en zijn industrialisatie opgang maakte.

Napoleon III^[1] had Pruisen de oorlog verklaard op 19 juli 1870. Hij vreesde dat Frankrijk zijn invloed zou verliezen op het West-Europese continent indien Pruisen onder leiding van Bismarck in staat zou zijn de verschillende Duitse staten en staatjes tot een natie te verenigen. Hij hoopt op een snelle overwinning maar lijdt in Sedan op 2 september een nederlaag en hij wordt gevangen genomen. Daarop breekt in Parijs een opstand uit en op 4 september wordt de republiek uitgeroepen. De burgerlijke regering belooft het vaderland te zullen verdedigen. Wanneer de Duitse troepen vanaf 18 september Parijs belegeren is zij verplicht de werkers van Parijs te bewapenen en een Nationale Garde^[2] op te richten. Ondanks de honger en de koude houdt zij, samen met de bevolking stand tegen de Duitsers en organiseren ze vanuit de stad drie tegenaanvallen. Die mislukken echter omwille van een slechte aanpak.

Maar vanaf februari 1871 bereidt de regering de capitulatie voor, niet in het minst omdat de burgerij de gewapende arbeiders vreest. Op 1 maart keurt het parlement de capitulatie goed. Het vredesakkoord is een grote vernedering voor Frankrijk. Het verliest ondermeer de Franse provincies Elzas-Lotharingen en moet aan Duitsland een oorlogsschatting betalen van 5 miljard goudfrank, ruim het dubbele van de jaarlijkse staatsbegroting. De woede om zoveel lafheid en verraad is groot bij de bevolking van Parijs.

De Parijzenaars aanvaarden daarom de capitulatie niet en willen de strijd tegen Duitsland verder zetten.

Maar de regering had dat voorzien en nam al in februari een aantal politieke maatregelen. De vergoeding van de leden van de Nationale Garde van 1,5 frank per dag werd vanaf 15 februari afgeschaft. Deze maatregel had catastrofale sociale gevolgen. Er was massale werkloosheid en de vergoeding van 1,5 frank per dag had het mogelijk gemaakt om te overleven gedurende de belegering van Parijs. Het aantal leden van de Nationale Garde, zowat 180.000 man tijdens het beleg, kromp snel in tot 100.000 gewapende mannen.

In de hoop de agitatie te doen stoppen, worden de politieke clubs gesloten en zes linkse kranten verboden.

Na de capitulatie neemt de regering antisociale maatregelen om de oorlogsbelasting te doen betalen en het volk te demoraliseren. Het uitstel van het betalen van de huurachterstand sinds juli 1870 en van de betaling van de schulden (dit trof vooral de middenstand) wordt teniet gedaan op 10 maart.

Maar het belangrijkste doel van de regering was de ontwapening van de werkers van Parijs. Wie de wapens heeft, heeft de macht of kan die grijpen. De meerderheid van de Nationale Garde maakt zich midden februari los van de controle van de burgerlijke regering. Op dat moment hebben zowat twee derde van de bataljons hun krachten gebundeld. Op 15 maart verkiezen de leden van de Nationale Garde een Centraal Comité. Dit Centraal Comité vormt in wezen “een staat, binnen de staat”. De burgerij oordeelt dat het vernietigd moet worden.

De geboorte van een arbeidersstaat

In de vroege ochtend van 18 maart 1871 proberen regeringstroepen de kanonnen van de Nationale Garde op de Butte Montmartre[3] weg te slepen. Door de tussenkomst van het volk mislukt deze poging. De regeringstroepen van het 88^e regiment verbroederen met het volk en fusilleren standrechtelijk hun regimentsgeneraal Lecomte. Generaal Clement Thomas ondergaat hetzelfde lot. Van dan af gaat het snel. Tegen de avond van die historische 18e maart 1871, is het volk meester over de stad en zijn de vertegenwoordigers van de regering en een deel van de burgerij naar Versailles[4] gevlucht.

Om de Commune van Parijs een legaal karakter te geven organiseert het Centraal Comité democratische verkiezingen[5] op 26 maart. 90 leden van de Commune worden verkozen. Maar slechts 70 van hen zullen zetelen. In het bestuur van de Commune zaten 25 arbeiders. De arbeiders waren dus niet in de meerderheid. Toch kan men spreken over een arbeidersregering. De politieke en sociale maatregelen van de Commune maken dit duidelijk.

De belangrijkste doelstelling van de Commune is het bestaande staatsapparaat te vernietigen. “De commune moest al meteen erkennen dat de arbeidersklasse, eenmaal aan de macht gekomen, niet met het oude staatsapparaat kon verder werken”[6], zegt Friedrich Engels. In zijn *Adres* (van 12 juni 1871) aan de Algemene Raad van de Internationale Arbeidersvereniging[7] legt Marx uit waarom de arbeidersklasse “de bestaande staatsmachine niet eenvoudig in bezit (kan) nemen en voor haar doeleinden in beweging kan zetten”. [8] Het burgerlijk staatsapparaat is gedurende de tweede helft van de 19^e eeuw een bureaucratisch-militair apparaat geworden van de heersende klasse tegen het proletariaat. Zelfs de parlementaire republiek[9] is een dictatuur van de burgerij tegen de werkende klasse.

In plaats van de parlementaire democratie, kiest de Commune voor een totaal nieuw type staat. Een van de eerste maatregelen is de afschaffing van het staande leger dat wordt vervangen door de volksmilitie van de Nationale Garde. Het gewapende volk verzekert de macht van de arbeidersklasse en verdedigt haar.

De Commune wordt het machtsorgaan in Parijs. “De Commune bestond uit negentig[10] gemeenteraadsleden, die door het algemeen kiesrecht, in de verschillende districten van Parijs waren verkozen. Zij waren verantwoordelijk en te allen tijde afzetbaar. Voor het merendeel waren zij arbeiders of erkende vertegenwoordigers van de arbeidersklasse. De Commune zou geen parlementair, maar een werkend lichaam zijn, tegelijkertijd uitvoerend en wetgevend. De politie, tot dusver het werktuig van de staatsregering, werd onmiddellijk van al haar politieke eigenschappen[11] ontdaan en werd een verantwoordelijk en ten allen tijde afzetbaar werktuig van de Commune, net als de ambtenaren van alle andere takken van bestuur. De leden van de Commune en de openbare dienst moesten werken aan een *arbeidersloon*[12].”[13]

Door het leger en de bureaucratie af te schaffen, de twee duurste uitgavenposten van de vroegere staat, en door alle macht aan het volk te geven, wordt de Commune een goedkope regering. Vele taken die vroeger door ambtenaren werden uitgevoerd, worden door de arbeiders zelf in handen genomen, meestal in hun vrije tijd.

De Commune roept de scheiding uit van kerk en staat. Zij breekt “het geestelijk onderdrukingswerktuig, de macht van de priesters. (...) Ze decreteert de ontbinding en de onteigening van alle bezittingen van de geestelijkheid.”^[14]

De Commune heeft ook een internationaal karakter. De Hongaar Frankel^[15] wordt commissaris van arbeid, en de Poolse^[16] generaals Dombrowski^[17] en Wroblewski^[18] leiden de militaire verdediging van Parijs. De Vendôme-kolom^[19], het symbool van het Frans chauvinisme en imperialisme, wordt op 16 mei, onder feestgedruis, omgetrokken.

De Commune hoopte dat de andere steden in Frankrijk hun voorbeeld zouden volgen en dat in alle gemeenten van het land Communes zouden worden opgericht. De pogingen om Communes uit te roepen in Lyon, Marseille, Saint-Etienne, Narbonne, Toulouse en Limoges werden na enkele dagen teniet gedaan.

Na het opsommen van alle politieke kenmerken van de Commune besluit Marx: “Haar waar geheim was dit: zij was in wezen een regering van de arbeidersklasse, het resultaat van de strijd van de voortbrengende tegen de toe-eigenende klasse, de eindelijk ontdekte politieke vorm waaronder de economische bevrijding van de arbeid zich kon voltrekken”^[20].

Sociale maatregelen van de Commune

De Commune en haar commissies^[21] namen een aantal belangrijke sociale maatregelen ten voordele van de arbeiders en de middenklasse die in het begin de Commune steunde. Een deel van die maatregelen werden in de eerste plaats ingegeven door de sociale noden van het tweede beleg^[22] en de burgeroorlog, maar het was zeker de bedoeling die maatregelen te behouden na de (onmogelijke) overwinning. Een deel van die uitgevaardigde maatregelen bleven echter dode letter door gebrek aan tijd en middelen.

Hoe dan ook, de arbeidersklasse in Europa zal nog tientallen jaren moeten strijden om een deel van die sociale verwezenlijkingen af te dwingen. Zelfs vandaag zijn sommige van die maatregelen nog geen feit. Oordeel zelf:

- De verlenging van het uitstel voor het betalen van de huur en schulden. Het is verboden mensen op straat te zetten
- Rechtszaken en juridische bijstand worden gratis. De akten van de notarissen moeten gratis ter beschikking worden gesteld. Deurwaarders worden staatsambtenaren.
- Pensioen voor de weduwen en wezen van de oorlogsslachtoffers. Het is ook de bedoeling deze uit te breiden tot alle weduwen en wezen.
- Opheffing van het verschil tussen wettige en onwettige^[23] kinderen.
- Inrichting van voedselbanken en kantines voor de noodlijdenden.
- Afschaffing van kansspelen en straatprostitutie.
- De omvorming van een pandjeshuis tot een bank voor goedkoop krediet wordt overwogen. Het verkopen van niet afgehaalde goederen wordt verboden. Wie goederen had verpand voor minder dan 20 frank kon zijn eigendom gratis terughalen.
- Dank zij de scherpe controle van de Commissie voor de bevoorrading, verloopt deze vrij vlot en wordt het leven niet duurder.
- Er starten discussies over vakantiegeld voor de werkers en kindergeld...
- De guillotine wordt verbrand op 6 april 1871 door de Nationale Garde (het was bijna altijd de kleine man die onder “het scheermes” werd gelegd).

De maatregelen van de Commune op het gebied van onderwijs, cultuur en werkgelegenheid vragen extra aandacht.

- Het onderwijs is verplicht en gratis. Het wordt een lekenonderwijs (de katholieke kerk had nog meer dan de helft van de scholen in handen). Veel aandacht ook voor de oprichting van vakscholen, ook voor meisjes. Leraars en leraressen krijgen hetzelfde loon.
- Verlaten ateliers worden omgevormd tot coöperatieven, onder arbeidersbeheer. De Commune laat wel na de grote ateliers en de bedrijven te onteigenen.
- Vaste contracten worden aangemoedigd en een minimum loon opgelegd. Een beurs voor werkzoekenden en werkgevers wordt gepland.
- De boetes in de bedrijven worden afgeschaft, alsook de nachtarbeid (voor de bakkers). Coöperatieven hebben voorrang bij het verwerven van bestellingen van de Commune (bv kledij, schoenen...)
- Kunst en cultuur, onder leiding van Courbet[\[24\]](#), moeten het volk dienen. Het burgerlijke en conservatieve academisme wordt afgezworen. Kunstscholen voor het volk worden opgericht. De musea worden geopend voor het volk. De toegang is gratis.

De rol van de vrouwen tijdens de Commune valt niet te onderschatten. Ze hebben geen stemrecht, maar dat belette niet dat ze bijzonder actief waren.

Zonder de steun en de aansporingen van de vrouwen zouden de mannen het niet lang hebben uitgehouden. De vrouwen kunnen zich organiseren in verschillende clubs zoals het “Comité des femmes” en de “Union des femmes pour la défense de Paris et les soins aux blessés”. De meest gekende vrouw van de Commune was zeker de anarchiste Louise Michel[\[25\]](#).

De vrouwen zijn tijdens de gevechten op de barricaden actief als verpleegster, cantinière en ze laden de geweren van de mannen. Sommigen nemen zelfs de wapens op, “zoals de amazones van de Seine”. De deelname van de vrouwen aan de Commune en de gewapende weerstand wordt bespot door de burgerij en haar pers. Vrouwen, met de broek, zijn het onderwerp van vele karikaturen.[\[26\]](#)

De tekortkomingen van de Commune

Het enthousiasme van Marx voor de Commune maakt hem niet blind voor de tekorten van de Commune, tekorten die de val van de Commune versnelden.

Karl Marx schrijft aan zijn vriend Kugelmann op 12 april 1871 (tijdens de Commune dus): “De geschiedenis kent geen dergelijk voorbeeld van gelijksoortige grootheid! Wanneer zij (de Communards, nvdr) worden verslagen, is dit alleen te wijten aan hun ‘zachtmoedigheid’. Men had onmiddellijk naar Versailles moeten optrekken (...). Uit gewetensbezwaren lieten zij het goede ogenblik voorbij gaan. Men wilde de burgeroorlog niet beginnen, alsof het misbaksel[\[27\]](#) Thiers de burgeroorlog niet al begonnen was met zijn poging tot ontwapening van Parijs! De Parijzenaars begaan ook de fout om de vertegenwoordigers van de regering en de hoge ambtenaren niet onmiddellijk op 18 maart te arresteren. Pas nadat de regering haar (militaire nvdr) krachten versterkt had, trekken enkele duizenden Communards naar Versailles waar ze in de pan gehakt werden. Het initiatief kwam veel te laat.”[\[28\]](#)

Marx ziet bij de Parijzenaars ook een tweede fout: “Het Centraal Comité (van de Nationale Garde, nvdr) gaf zijn macht te vroeg uit handen om voor de Commune plaats te maken.”[\[29\]](#) De Parijzenaars begrepen niet dat het belangrijkste vraagstuk, na het nemen van de macht in Parijs, het militair verslaan van regering en burgerij is, door het winnen van een burgeroorlog over heel Frankrijk. De leiding van de Commune (tot de overwinning van de burgeroorlog) in handen laten van het Centraal Comité van de Nationale Garde zou geen militarisme zijn. De Nationale Garde bestond uit 100.000 arbeiders en werkers, die

hun officieren en het Centraal Comité, democratisch hadden verkozen. Bovendien konden de leden van het Centraal Comité en de officieren afgezet worden. De Commune rekende er echter op dat heel Frankrijk, vreedzaam haar voorbeeld zou volgen en dat de burgerlijke regering, ontmoedigd na haar nederlaag, van het politieke toneel zou verdwijnen. Elke revolutie is een oorlog op leven en dood. De oude reactionaire klasse laat zich niet makkelijk verslaan en rekt erop vroeg of laat terug te slaan.

Bij het vernietigen van het kapitalisme kan men ook niet verwachten dat de burgerij de strijd zal opgeven en haar paradijs verloren[30] zal laten gaan. De Commune laat na de bank van Frankrijk te nationaliseren. Die bank leent zowat 20 miljoen aan de Commune[31] maar tegelijk ook meer dan 250 miljoen aan de contrarevolutie in Versailles.

De Commune voert ook zeer weinig repressie uit.

Een betoging op 22 maart van de burgerlijke Partij van de Orde wordt toegestaan totdat blijkt dat het om een gewapende provocatie gaat. De eerste weken mogen de burgerlijke kranten, zoals *Le Figaro*, nog verschijnen in Parijs. In die kranten wordt agitatie gevoerd tegen de Commune en ze geven zelfs details vrij over de verdedigingswerken in Parijs.

Wanneer de troepen van Versailles, bij de begin van de aanval tegen Parijs systematisch Communards standrechtelijk fusilleren, neemt de Commune enkele tientallen gijzelaars (waaronder de bisschop van Parijs, priesters, monniken, spionnen...) en dreigt ermee voor elke gefusilleerde Communard twee gijzelaars te fusilleren. Maar ze voeren hun dreiging[32] niet uit terwijl Versailles mateloos Parijzenaars doodt.

De Commune toont veel militaire onbekwaamheid. Ze was niet in staat de verdediging van de stad onder één centraal militair commando te plaatsen. Zeer bekwame generaals geven er de brui aan omdat de officieren van de Nationale Garde hun bevelen in vraag stellen, eerst hun manschappen willen raadplegen, niet graag buiten de grenzen van de wijk gaan vechten... Het aantal beschikbare leden van de Nationale Garde daalde van meer dan 100.000 naar 30 tot 40.000 gardes die het moesten opnemen tegen 110.000 regeringstroepen.

De Commune verwaarloost de bewaking en de verdediging van de forten en de wallen.[33] Wanneer op 21 mei de troepen van Versailles via de *Porte de Saint Cloud* in het zuiden van Parijs, in de buurt van de rijke arrondissementen, de stad binnendringen, stuiten ze op geen enkele weerstand. De bewakers nemen deel aan een feest in het park van de Tuileries, in het centrum van de stad.

Pas wanneer de regeringstroepen diep in Parijs doorstoten, organiseert de Commune de weerstand. Maar in plaats van de beste krachten op strategische punten in Parijs in te zetten, geeft de leider van de Commune Delescluse na enkele dagen het bevel dat iedereen zijn eigen wijk moet verdedigen en dat “elk militarisme” moet worden afgewezen.

De Commune toonde een grote eenheid, zin voor initiatief en slagkracht als het ging om sociale en democratische maatregelen maar in het uitvoeren van haar belangrijkste taak, de militaire verdediging en de uitbreiding van de opstand, schoot ze zwaar tekort.

In de Commune zaten heel wat verschillende stromingen die elkaar in het verleden hadden bestreden. Tijdens de Commune hebben ze zich verenigd maar op cruciale punten blijven ze het oneens. De blanquisten[34] rekenen op een revolutionaire dictatuur, de proudhonisten[35], moeten van politiek en klassenstrijd niets weten, en de neojacobijnen dromen ervan de

gloriedagen van Robespierre te doen herleven. Er waren ook enkele leden van de Internationale maar die waren het ook niet altijd met elkaar eens. Er ontbrak een leidend figuur. Blanqui had een dergelijke leider kunnen zijn maar hij bleef gevangen.

Om toch een beetje leiding en autoriteit te geven wordt een *Comité de salut public* gevormd maar ook dat blijkt vrij machteloos.

Marx neemt het gebrek aan “communisme” niet kwalijk: “De arbeidersklasse eiste geen wonderen van de Commune. Zij behoeft geen kant-en-klare utopieën bij volksbesluit in te voeren. Zij weet dat zij, om haar eigen bevrijding en daarmee het socialisme te realiseren, die hogere levensvorm die de huidige maatschappij door haar eigen economische ontwikkeling onweerstaanbaar tegemoet gaat, – dat zij een langdurige strijd, een hele reeks van historische processen moet doormaken, die de mensen en de omstandigheden zullen veranderen. Zij hoeft geen idealen te verwezenlijken; zij moet slechts de elementen van de nieuwe maatschappij vrijmaken, die zich al in de schoot van de ineenslopende bourgeoisie maatschappij hebben ontwikkeld.”[\[36\]](#)

De Commune, voorbode van nieuwe proletarische revoluties

Engels noemt de Commune van Parijs “de dictatuur van het proletariaat” [\[37\]](#) Dat was ze zeker, maar slechts in een embryonale fase. Lenin wijst erop dat het socialisme in 1871 in Frankrijk niet kon overwinnen.

“Minstens twee voorwaarden moeten aanwezig zijn, wil een socialistische revolutie zegevieren; de productiekrachten moeten een hoge trap van ontwikkeling bereikt hebben en het proletariaat moet voorbereid zijn. In 1871 ontbraken echter beide voorwaarden. Het Franse kapitalisme was nog weinig ontwikkeld; Frankrijk was toen een overwegend kleinburgerlijk land (een land van handwerkers, boeren en middenstand). Anderzijds was er geen arbeiderspartij. Het ontbrak de arbeidersklasse aan voorbereiding en langdurige scholing en ze was niet in staat zich een duidelijk beeld te vormen van wat haar te doen stond en hoe dit bereikt kon worden. Er bestond geen ernstige politieke organisatie van het proletariaat en er waren geen sterke vakverenigingen en coöperaties.”[\[38\]](#)

De troepen van Versailles veroveren Parijs gedurende de bloedige week van 21 tot 28 mei 1871.

Lenin: “Bijna 30.000 Parijzenaars werden door de verdierlijkte soldateska vermoord, ongeveer 45.000 werden gevangengenomen. Velen van hen zijn later ter dood gebracht of bij duizenden gevangen gezet of verbannen. Parijs verloor ongeveer 100.000 van zijn zonen, onder wie de beste arbeiders uit alle beroepen.”

De bourgeoisie was voldaan. “Nu is het met het socialisme voor lange tijd gedaan!” verklaarde haar leider, de bloeddorstige dwerg Thiers, na het bloedbad dat hij en zijn generaals het Parijse proletariaat hadden voorbereid.

Maar Lenin voegt er onmiddellijk aan toe: “Deze burgerlijke raven hadden echter tevergeefs gekrast. Nauwelijks zes jaar na het neerslaan van de Commune, toen vele strijders nog in de gevangenis en in verbanning smachten, kwam in Frankrijk al een nieuwe arbeidersbeweging op. Een socialistische generatie, verrijkt door de ervaringen van hun voorgangers, maar helemaal niet ontmoedigd door een nederlaag, greep zij de vlag die uit de handen van de Commune strijders was gevallen en droeg het vol vertrouwen en moedig voort onder de leuze: ‘Leve de socialistische revolutie! Leve de Commune!’ En nog een paar jaar later dwong de nieuwe arbeiderspartij, en de door deze in heel het land gevoerde agitatie, de heersende klasse om de nog gevangen Communards vrij te laten.”[\[39\]](#)

“De nagedachtenis van de Commune-strijders wordt niet alleen door de Franse arbeiders, maar door die van heel de wereld in ere gehouden. Want de Commune streed voor de bevrijding van heel de arbeidende mensheid, voor iedereen die vernederd en beledigd werd.”

“Het schouwspel van haar ontstaan en ineenstorten – van een arbeidersregering die meer dan twee maanden lang de hoofdstad van de wereld beheerste en een proletariaat dat heldhaftig streed en na de nederlaag zozeer leed – kon de moed van miljoenen arbeiders slechts verhogen, hen nieuwe hoop geven en hun sympathie voor het socialisme vergroten. Het gedonder van de kanonnen van Parijs heeft de achterlijkste lagen van het proletariaat uit een diepe slaap gewekt en de revolutionaire en socialistische propaganda overal aangespoord. Daarom is het werk van de Commune niet dood, het leeft tot de huidige dag in ons allen voort. De zaak van de Commune is de zaak van de socialistische revolutie, de zaak van de volledige politieke en economische bevrijding van de werkers, de zaak van het tweede proletariaat. In deze zin is zij onsterfelijk.”^[40]

Lenin zal de leer van Marx en Engels over de staat grondig bestuderen en samenvatten in zijn boek *Staat en Revolutie*, geschreven in de zomer van 1917 – op de vooravond van de Oktoberrevolutie. In dat werk besteedt hij veel aandacht aan de Commune van Parijs.

Hij zal met de positieve en negatieve lessen van de Commune rekening houden om de Sovjetmacht te verwezenlijken.

Vandaag lijken volgende opmerkingen van Lenin van levensbelang voor de voorbereiding van de socialistische revolutie in België en Europa.

“Het Europees proletariaat heeft van de Commune geleerd, dat de taken van de socialistische revolutie concreet gesteld moeten worden.”

“Dankzij de lessen van de Commune wist het proletariaat dat het ook vreedzame strijdmiddelen niet mocht versmaden, want deze dienen zijn dagelijkse belangen en zijn onontbeerlijk bij het voorbereiden van revolutie. Nooit mag het proletariaat echter vergeten dat de klassenstrijd onder bepaalde omstandigheden de vorm van gewapende strijd en burgeroorlog aanneemt. Er zijn ogenblikken waarop de belangen van het proletariaat eisen dat de vijanden in open gevecht meedogenloos vernietigd worden.”^[41]

18 maart 2011

Frans De Maegd (°1947) studeerde kunstgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Gent. Hij geeft sinds 1986 conferenties en lessen over de marxistische theorie van de staat. Lenins werk *Staat en Revolutie* (1917) neemt daarbij een centrale plaats in, naast de ervaring van de Commune van Parijs. Frans De Maegd organiseert marxistische wandelingen in Brussel en ook citytrips naar het Parijs van de revoluties (1789-1871).

^[1] Louis Napoleon Bonaparte (1808-1873), neef van keizer Napoleon I, pleegde op 2 december 1851 als president van Frankrijk een militaire staatsgreep. Een jaar later riep hij het Tweede Keizerrijk uit en noemde zichzelf Keizer Napoleon III. Onder zijn dictatuur kende het kapitalisme en de industrialisering van Frankrijk een grote bloei.

^[2] Oorspronkelijk was de Nationale Garde, de gewapende macht van de burgerij van Parijs. Maar bij het uitroepen van de Derde Republiek in september 1870 werden de arbeiders van Parijs toegelaten tot de Nationale Garde. Van de 254

bataljons, bestond de grote meerderheid uit arbeidersbataljons. Bij het begin van de Commune verlieten de burgerlijke bataljons Parijs. Na de val van de Commune werd de Nationale Garde volledig ontbonden.

[3] Waar nu de Sacré-Coeur kathedraal staat.

[4] Het parlement, de Assemblée, was na de capitulatie niet vanuit Bordeaux naar Parijs verhuisd maar wel naar Versailles, omwille van de onrust in de grootstad.

[5] Democratisch voor die tijd... want vrouwen hadden geen stemrecht en konden niet verkozen worden. Het zal tot de 20e eeuw duren voordat de arbeiders- en democratische beweging het stemrecht voor vrouwen kan afdwingen.

[6] F. Engels, Inleiding (1891) in *De burgeroorlog in Frankrijk* van Karl Marx, Pegasus, Amsterdam, 1978, p. 19.

[7] De (Eerste) Internationale werd op 28 september 1864 in Londen opgericht. Ze werd ontbonden in 1872 omwille van de afscheuring van de anarchisten. In 1889 werd de Tweede Internationale gesticht in Parijs, op initiatief van Engels. In 1919 stichtte Lenin de Derde Internationale omwille van het overlopen van de Tweede Internationale naar de burgerij.

[8] K. Marx, *De burgeroorlog in Frankrijk*, Pegasus, Amsterdam, 1978, p. 75.

[9] Het parlement en de regering van de Derde Franse Republiek was, na de vernietiging van het Tweede Keizerrijk, democratisch aan de macht gekomen na verkiezingen. Meer nog, de capitulatie was zelfs goedgekeurd door de meerderheid van de (vooral boeren) bevolking omwille van de defaitistische propaganda van de machthebbers.

[10] Het aantal gemeenteraadsleden dat zal deelnemen aan de Commune zal snel dalen want bij de eerste tegenslagen verlaten de vertegenwoordigers uit de rijke wijken het gemeentebestuur.

[11] De Franse tekst luidt: “la police fut immédiatement dépouillée de ses attributs politiques”. (<http://www.marxists.org/francais/ait/1871/05/km18710530c.htm>). Met politieke taken die de politie opneemt bedoelt Marx het bespioneren en controleren van de bevolking, voornamelijk de oppositiekrachten.

[12] Cursief in de tekst van Marx.

[13] K. Marx, *De burgeroorlog in Frankrijk*, Pegasus, Amsterdam, 1978, p. 79

[14] K. Marx, *Idem* p. 79

[15] Leo Frankel (1844-1896), goudsmid. Vertegenwoordiger van de Hongaarse afdeling van de Internationale.

[16] De Polen waren in de 19^e eeuw, naast de Fransen, het meest revolutionaire volk in Europa. Marx en de Internationale eerden elke verjaardag van de verschillende opstanden in Polen.

[17] Jaroslaw Dombrowski (1836-1871) Poolse revolutionaire democraat, nam deel aan de Poolse nationale bevrijdingsbeweging in de jaren 1860. Hij werd in mei 1871 de opperbevelhebber van de Commune en sneuvelde op de barricaden.

[18] Walery Wroblewski (1836-1908) Poolse revolutionaire democraat, was samen met Dombrowski uit Polen gevlucht na de opstand van 1863.

[19] Deze stenen zuil met bas-reliëfs in het brons verheerlijken de overwinning van de Franse Keizer Napoleon I te Austerlitz. Na de Commune werd de kunstenaar Courbet verantwoordelijk gesteld voor de vernietiging en diende hij het herstel van de kolom te betalen.

[20] K. Marx, *De burgeroorlog in Frankrijk*, Pegasus, Amsterdam, 1978, p. 83

[21] Er waren 10 commissies: militaire, buitenlandse zaken, veiligheid, gerecht, financies, onderwijs, openbare onderstand, bevoorrading, openbare werken en arbeid, elk onder leiding van een commissaris.

[22] Vanaf eind maart omsingelde de Franse regering Versailles en sloot ze het zuiden van Parijs af van de rest van het land. Terwijl in het noorden de Duitse troepen de stad van de buitenwereld afsloten.

[23] Zowat een derde van de arbeiders en arbeidsters waren niet getrouwd omdat het leven zo onzeker en kort was. Bovendien was het huwelijk nog grotendeels kerkelijk en hielden de proleten niet van burgerlijke conventies.

[24] Gustave Courbet (1819-1877) was de belangrijkste realistische kunstschilder uit de 19e eeuw.

[25] Louise Michel (1830-1905) was oorspronkelijk onderwijzeres. Tijdens de bloedige week vecht ze op de barricaden. Ze wordt gevangen genomen en veroordeeld tot eeuwigdurende ballingschap. In Nieuw-Caledonië steunt ze de opstand van de Kanaken. Na de amnestie van 1880 keert ze terug naar Frankrijk en zet ze zich in voor de erkenning van de Commune en ze schrijft haar memoires over die periode.

[26] Ook bij de mannen van de Commune konden ze niet altijd rekenen op begrip en steun. Het mannelijke chauvinisme valt niet automatisch weg bij de doorbraak van het socialisme.

[27] Marx spot met de regeringsleider Thiers' kleine gestalte.

[28] K. Marx, *Brieven aan Kugelmann*, Pegasus, Amsterdam, 1977, p. 99-100.

[29] K. Marx K., *Brieven aan Kugelmann*, Pegasus, Amsterdam, 1977, p. 99-100.

[30] De nederlaag van de Commune bewijst dat. Maar ook de jonge Sovjetstaat heeft gedurende minstens vier jaar een vreselijke burgeroorlog moeten voeren om de bovenhand te halen.

[31] Het financieel beleid van de Commune was voorbeeldig. Na de val van de Commune werd er geen fraude, verduistering of corruptie ontdekt. De Commune had naast de inkomsten van de gemeentebelastingen en de indirecte belastingen (die ze nog niet bij macht was af te schaffen) nood aan een lening om de oorlog te kunnen voeren. De Commune gaf 42 miljoen uit. Daarvan ging $\frac{3}{4}$ naar de militaire verdediging.

[32] Het niet uitvoeren van die maatregel maakt alle dreigingen van de Commune ongeloofwaardig.

[33] Waar de wallen van Parijs stonden, bevindt zich nu de gekende ring rond Parijs met haar vele *portes* (vroegere poorten).

[34] Louis Auguste Blanqui (1805-1881) streed in zijn tijd voor nieuwe ideeën zoals het algemeen stemrecht, de gelijkheid van mannen en vrouwen, de afschaffing van de kinderarbeid. Hij meende dat de revolutie het werk moest zijn van een klein aantal personen die een tijdelijke dictatuur moest instellen waarin de basis wordt gelegd van een nieuwe sociale orde. Later draagt zij de macht dan over aan het volk. Hij dankt zijn bijnaam *L'Enfermé* (De Gevangene) aan het feit dat hij het grootste deel van zijn leven – 33 jaar – in gevangenschap doorbracht.

[35] Aanhangers van de Franse socioloog en econoom Proudhon (1809-1865). Ideoloog van het kleinburgerlijk socialisme. Een van de grondleggers van het vreedzaam anarchisme.

[36] K. Marx, *De burgeroorlog in Frankrijk*, Pegasus, Amsterdam, 1978, p. 84 en 85.

[37] Bijdrage van F. Engels ter gelegenheid van de twintigste verjaardag (maart 1891), gepubliceerd als inleiding van de *Burgeroorlog in Frankrijk* (K. Marx, 1871), Pegasus, Amsterdam, 1978, p. 21-22.

[38] W.I. Lenin, “Ter herinnering aan de Commune”, artikel in de *Rabotsjaja Gazete*, nr. 4-5, 28 (15) april 1911, te vinden in het boekje met artikels en teksten (passages) over de Commune; W.I. Lenin, *Over de Commune*, Progres, Moskou, p. 18.

[39] Op 11 juli 1880 kwam er algemene amnestie voor alle veroordeelde Communards.

[40] W.I. Lenin, “Ter herinnering aan de Commune”, artikel in de *Rabotsjaja Gazete*, nr. 4-5, 28 (15) april 1911.

[41] W.I. Lenin, “Lessen uit de Commune van Parijs”, 1908, bijdrage te vinden in het boekje met artikels en teksten (passages) over de Commune; W.I. Lenin, *Over de Commune*, Progres, Moskou, p. 14-15